

HISTORISCHE PUZZELWANDELTOCHT

Maastricht-Wolder

Stichting Heemkunde *Van Wilre tot Wolder*
www.heemkundewolder.nl

Duur: ± 2 uur (inclusief rustpauze) - Afstand: ± 4 km.

Route: Lammergierstraat, Kesselterweg, Numitorhof, veldweg richting Albertkanaal, Tongerseweg (gedeeltelijk), Diependaalstraat, pad achterlangs Leonidas, Vroenhovenweg, Pletzersstraat (beneden), Monseigneur Vranckenplein, Pletzersstraat (boven), Winterslag, Daelhofpad, Tongerseweg.

Begin- en eindpunt: café 'De Pepel', Tongerseweg 390.

Over Wolder

We gaan eerst even terug in de tijd. In de **prehistorie** woonden hier al mensen. De vruchtbare löss in deze streek is uitstekende landbouwgrond en in de omliggende bossen is er voldoende wild. De Maas en Jeker zijn zeer rijk aan vis. Omstreeks 500 voor Christus brengen de hier neergestreken **Eburonen** de landbouw tot bloei. Regelmatig komt deze volksstam in gevecht met de naar het noorden oprukkende **Romeinen**.

Omdat ze niet zijn opgewassen tegen de goed uitgeruste krijgers delven zij het onderspit en de Romeinen nemen de macht over. Ze leggen belangrijke wegverbindingen aan, zoals de Romeinse heerbaan van Tongeren naar Maastricht, en gaan er langs wonen. Vooral kooplieden en gepensioneerde soldaten vestigen zich hier in luxueuze Romeinse villa's, gelegen op grote landgoederen. In de buurt van Wolder zijn nog enkele van deze villa's teruggevonden. Vermoedelijk is de naam Wolder (Wilre) ontleend aan het Latijnse villare dat "hoeve behorend tot een landgoed" betekent. Als de Romeinse legers zich terugtrekken nemen de **Frankische** machthebbers het gebied in hun bezit. Zij besturen en spreken recht vanuit een zogenoemde 'herenhof' of 'fiscus'. In de vroege middeleeuwen is hieruit de benaming **Vroenhof** ontstaan. In 1131 is de koning van Duitsland nog heer van de Vroenhof.

Na een felle troonstrijd komt het graafschap voor korte tijd in verschillende handen. Het wordt vervolgens in leen geschonken aan **Hendrik I, de hertog van Brabant**, die zich vanaf dat moment ook graaf van de Vroenhof mag noemen. Het graafschap omvat dan delen van de vestingstad Maastricht en strekt zich buiten de stad uit van Smeermaas tot Kanne met Wilre (Wolder) als het belangrijkste dorp. In 1225 schenkt de 'brave Hendrik' de **kerken** en het **patronaatsrecht** van Wilre en Montenaken aan de Landscommanderij Alden Biesen in Rijkhoven, dat een bezit is van de **Duitse Orde**.

In de eeuwen die volgen krijgen de inwoners van Wilre (Wolder) zwaar te lijden van de regelmatig terugkerende **belegeringen van Maastricht**. Van het beleg in 1632 door Prins Frederik Hendrik is bekend dat de rond de stad gebouwde gordel van versterkingen over Wilre (Wolder) liep. En in 1673 is Wolder zelfs even de ‘koninklijke’ verblijfplaats geweest van **Lodewijk XIV**. Deze koning ‘kampeert’ hier dan, veilig omringd door zijn bewakers en zijn beroemde musketiers, in een luxueuze tent. Tijdens de **Slag van Lafelt** in 1747 heeft Wolder het wel heel zwaar te verduren gehad. Het toenmalige dorp zou totaal in brand hebben gestaan. En viel tijdens zware gevechten zes keer op één dag beurtelings in handen van de geallieerden en de Franse troepen.

Gebruik voor het beantwoorden van de vragen het invulformulier achterin.

Vraag 1:

- *Hoe luidde de bijnaam van de Franse koning die in Wolder ‘kampeerde’?*

Vraag 2:

- *Welke bekende Fransman kwam bij het beleg van Maastricht om het leven?*

Onder het bewind van de Fransen komt er een einde aan het graafschap. Het gebied wordt in 1794 bestuurlijk opgenomen in het **arrondissement Maastricht van het Departement van de Nedermaas**. Twintig jaar later, na de val van **Napoleon**, wordt het deel dat buiten de vesting Maastricht ligt samengevoegd tot de nieuwe Nederlandse gemeente **Vroenhoven**. Wilre (Wolder) blijft ook van deze nieuwe gemeente het belangrijkste dorp. Lang zal deze situatie echter niet duren. In 1830 breekt de **Belgische Opstand** uit en komt een groot deel van Limburg, met uitzondering van de vesting Maastricht en het dorp St. Pieter, onder Belgisch bestuur te staan. Negen jaar later wordt de vrede alweer getekend. Nederland en België bereiken een akkoord over de scheiding van beide landen. Voor de gemeente Vroenhoven heeft dit verstrekkende gevolgen. De overeengekomen nieuwe lands- en provinciegrens snijdt de gemeente in tweeën. En dan komt er, bepaald door de draagwijdte van het vestinggeschut, met één pennestreek een einde aan een sinds mensenheugenis bestaande bestuurlijke eenheid. Het Nederlandse deel wordt de gemeente **Oud-Vroenhoven**. Het Belgische deel behoudt de naam Vroenhoven. Aan de Tongerseweg 344 staat nog het voormalige gemeentehuis van Oud-Vroenhoven.

Vraag 3:

- *Tot welke gemeente behoorde Wolder voor het onderdeel van Maastricht was?*

Vraag 4:

- *In welk jaar ontstond deze gemeente? Was dat 1814, 1839, 1902, 1920 of 1970?*

Onder de gemeente Oud-Vroenhoven verandert er eigenlijk niet zoveel. Pas na de **annexatie door Maastricht** treden er geleidelijk veranderingen op. De contouren van Wolder worden ruimer als woningbouwvereniging Sint Servatius in 1956 op voormalige landbouwgronden maar liefst 83 huurwoningen gaat bouwen. Deze ‘Bockenbuurt’ wordt door de oudere Woldenaren, die de wijk hebben zien komen, nog steeds ‘de nieuwe wijk’ genoemd. Eind jaren zeventig volgt een tweede uitbreiding. Dan verrijst, niet zonder protest overigens, op de landerijen achter de Pletzersstraat de ‘Bankenbuurt’. De straten in deze geliefde uitbreidingswijk zijn vernoemd naar de banken (dorpen) van het vroegere Sint Servaaskapittel dat in Wolder ook bezittingen heeft gehad.

Ondanks deze uitbreidingen is Wolder nog steeds omgeven door een groen landschap en heeft het kenmerken van zijn oorspronkelijke karakter weten te behouden. En laten we er vooral voor zorgen dat dit zo blijft. De meeste boerderijen zijn weliswaar niet meer in bedrijf, maar bepalen nog steeds voor een belangrijk deel de sfeer en het landelijke karakter. Wolder heeft ook nog een actief verenigingsleven.

De meeste mensen kennen elkaar en wellicht is het daarom dat dit ‘dorp in de stad’ bij de bewoners zo’n geliefde plek is. Niet alleen bij de vele families die hier al van generatie op generatie wonen. Maar ook de ‘nieuwe Woldenaar’ heeft het hier naar de zin.

Vraag 5:

- *Wolder heeft twee wereldberoemde muziekkorpsen. Harmonie Wilhelmina (de Blouw) en Harmonie Petrus en Paulus (de Greun). Was de vroegere fanfare Wilhelmina de voorganger van de ‘groene’ of de ‘blauwe’ harmonie?*

De route

We verlaten café ‘De Pepel’ en gaan direct rechtsaf de **Lammergierstraat** in. De herkomst van deze straatnaam is niet helemaal duidelijk. Mogelijk verwijst de naam naar de Gypaetus barbatus. Een sperwerachtige vogel die alleen in de bergachtige omgevingen van Zuid-Europa voorkomt. Ooit zou op deze plek een – verdwaalde ! – Lammergier zijn neergestreken. Het is niet onmogelijk. De naam kan ook afkomstig zijn van een eigennaam. We weten het niet.

Bekend is wel dat deze straat voorheen een gedeelte van de Goudenweg was en daarvoor van de Oude Molenweg. Op nr. **33** werd in 1908 de eerste Boerenleenbank van Wolder gehuisvest. Met de komst van deze bank werd het voor veel boeren in Wolder mogelijk om door middel van goedkope kredieten te investeren in hun bedrijven. Wie goed kijkt ziet nog het zwart marmeren naambord van de bank tegen de gevel. Er naast op nr. **31** zien we het geboortehuis van **Hubertus Joseph Paulissen** (1881-1966). Eén van de drie uit Wolder afkomstige bisschoppen. Jarenlang was hij missionaris in Nigeria. Op 11 mei 1933 werd hij in de Sint-Servaaskerk tot bisschop van Kumasi in Ghana benoemd. De nu min of meer vergeten monseigneur werd die dag feestelijk ingehaald door Wolder in een processie van schoolkinderen, bruidjes, priesters en familie. Hij was de trots van heel Wolder. Een in 2006 door de redactie van Wolderse Mo(nu)menten ingediend verzoek om een straatnaam naar deze ereburger van Maastricht te vernoemen is tot op heden jammer genoeg nog niet gehonoreerd.

Vraag 6:

- *Noem de namen van twee Wolderse monseigneurs.*

Vraag 7:

- *Bij welk huisnummer hangt de lantaarn op de foto (zie voorzijde)?*

Vervolgens lopen we het karakteristieke dorpsstraatje de **Kesselterweg** (voorheen een deel van ‘Het Fluitegat’) in. Ooit een straatje van boeren, dagloners en arbeiders. Vóór de aanleg van het Albertkanaal liep deze weg helemaal door naar het Belgische dorp Kesselt. Bij het (vermoedelijk) oudste huis van Wolder (zie gevelsteen) wandelen we richting Daalhof. Op nr. **13** is **Mathieu Theunissen** geboren en opgegroeid. Deze politieagent had de bijnaam ‘de Reus’ en dat was niet alleen vanwege zijn opvallend grote gestalte. Op nr. **12-A** was vroeger de smederij van Sjeng Vrijens. Hier lieten de boeren hun paarden beslaan.

Vraag 8:

- *Uit welk jaar dateert het vermoedelijk oudste huis van Wolder?*

Aan het einde van de straat kijken we een keer om.* Met de kerktoren op de achtergrond is dit wel een heel mooi stukje Wolder van weleer. We vervolgen onze weg via een met meidoornhagen omgeven weiland, dat overgaat in een smal pad. Aangekomen in de **Numitorhof** lopen we richting het **Koning Albertkanaal**. Dit kanaal is gegraven tussen 1930-1939 als tegenhanger voor het Julianakanaal. Met de aanleg werden eeuwenoude landwegen afgesneden. * (rolstoelrijders dienen hier om te rijden via de Lammergierstraat)

Direct na de bebouwing komen we op een viersprong in het veld en passeren een arduinen grenssteen. Een teken dat we op Belgisch grondgebied zijn aangekomen. De veldweg links volgt de grens en was vroeger de **Kampstraat**. Het aangrenzende stuk land aan de Nederlandse kant heette **De Kamp**. Deze naam is vermoedelijk afgeleid van het Latijnse Campus en betekent veld, vaak een afgeperkt stuk land. Een andere naam voor dit stuk land was ‘**Aan de Scherpe Steeg**’. Rechts van de kruising loopt **Het holt** dat bos betekent. Van bos is hier geen sprake meer. Ook het Holt volgt de grens. Onze tocht gaat recht door over een oud tracé en voert ons langs hoger gelegen akkers en fruitboomgaarden. Voor de aanleg van de Tongerseweg deed deze voormalige **Trichterbaan** dienst als verbinding tussen Maastricht en Tongeren. Op het laatste stukje van de Trichterbaan – we zijn nu vlakbij het Albert Kanaal – was ooit (niet meer zichtbaar aanwezig) een splitsing met de oude **Romeinse heerbaan**. Een oude (lange-afstands)weg aangelegd in de Romeinse tijd. Nog slechts enkele meters en we bereiken de weg langs het kanaal. Dit gebied maakt deel uit van het **Grenspark Albertkanaal** en is om verschillende redenen interessant. Het is een ecologisch knooppunt van verbindingen tussen de Eifel, Ardennen, Hoge Venen en de Belgische Kempen. De Neanderthalers, de Romeinen, Karel de Grote, Napoleon en de twee wereldoorlogen hebben hun sporen achtergelaten in dit landschap. Met veertien landmarks, verspreid over het gebied, worden de bezoekers geïnformeerd over de geologische, archeologische en het historische

landschap van deze omgeving. De grote steen die hier ligt lijkt in eerste instantie een gewone kei. Maar bij nadere bestudering blijkt het een soort waterpas met vizier te zijn.

Vraag 9:

- *Wat is de Romeinse benaming voor het oude meetinstrument bij deze landmark?*

Klaar met de opdracht en het beantwoorden van de vraag lopen we richting de **Tongerseweg**. Deze dateert uit de Franse tijd. De eerste steenlegging voor deze ‘Route Napoléon’ was op 15 juli 1804. In 1811 was de weg vrijwel voltooid.

Vraag 10:

- *De Tongerseweg heette vroeger anders. Namelijk:
Steenweg..... (vul aan)*

Vraag 11:

- *Welke Franse keizer zou bij een van zijn bezoeken aan Maastricht zijn komen kijken naar de aanleg van de Tongerseweg?*

In de vorige eeuw kwam er ook tussen Maastricht en Tongeren, langs de Tongerseweg, een stoomtramverbinding. Om precies te zijn: op 1 mei 1909 werd deze dienst officieel in gebruik genomen. Hiermee werd de stad wellicht voor de meeste Woldenaren, die veelal te voet naar Maastricht gingen, aantrekkelijker om te bezoeken. Deze lijnverbinding heeft niet lang dienst gedaan en werd op Nederlands grondgebied op 17 juli 1943 opgeheven.

Vraag 12:

- *Aan welke kant van de Tongerseweg liep de trambaan van Maastricht naar Tongeren?*

Vraag 13:

- *Welk bestaand Maastrichts gebouw herinnert vandaag de dag nog aan deze tramlijn?*

Aangekomen op de Tongerseweg gaan we linksaf en blijven ook links van de weg lopen. Na ± 200 meter bereiken we de **Onze Lieve Vrouw van Fatimakapel**. In het kader van het Mariacongres dat van 3 tot en met 7 september 1947 in Maastricht werd gehouden was er op 2 september aan de Tongerseweg een bijzonder hoogtepunt te beleven. Het beeld van Maria van Fatima, dat op tournee was door Europa om de aandacht te vragen voor de vrede in de wereld,

zou ook dit congres aandoen. Het beeld kwam vanaf Tongeren naar Maastricht en passeerde in Wolder de Nederlandse–Belgische grens. Vanuit België werd het beeld door de nodige hoogwaardigheidsbekleders uitgeleide gedaan tot aan de grens in Vroenhoven. Aan Nederlandse kant werd het opgewacht door kerkelijke en burgerlijke autoriteiten en vele belangstellenden. Na de overdracht vertrok de stoet richting Maastricht. Om deze feestelijke intocht niet te vergeten werd er door enkele inwoners, ter herinnering aan deze gebeurtenis, en ter ere van Onze Lieve Vrouw, op deze plek vlakbij de grens een bedehuisje gebouwd. We steken nu (voorzichtig) de drukke Tongerseweg over en lopen iets naar rechts de **Diependaalweg** in. Diependaal betekent diep dal. Deze straat wordt aan het begin gemarkeerd door één van de 1300 grenspalen die langs de Nederlands/Belgische grens staan. De grens loopt aan het begin precies over de as van de weg. De bewoners links wonen in Nederland en de bewoners rechts in België.

Vraag 14:

- *Welk nummer heeft de grenspaal en welk jaartal staat erop?*

Vraag 15:

- *Beweerd wordt dat deze grens in het midden van de weg loopt. Is dit waar of niet waar?*

Vraag 16:

- *Achter de Diependaalweg ligt de Bockenbuurt, de eerste nieuwbouwwijk van Wolder. Is de naam 'Bocken' in deze buurt genoemd naar (1) De overheerlijke bockworsten van frituur 'De Friethof'? (2) Verwijst de naam naar de Bokkenrijders, een duistere groep criminelen uit de 18^e eeuw? (3) Is deze buurt vernoemd naar de 'Bockenhoef' die hier vroeger heeft gestaan of (4) is deze wijk vernoemd naar de beroemde Duitse veldmaarschalk Von Bock?*

We vervolgen nu de Diependaalweg in de richting van de R.K.S.V. **Leonidas**, opgericht op 11 maart 1940 door de toenmalige kapelaan Boymans in samenwerking met de oude kern van de Voetbalvereniging Wolder. Direct voorbij de entree van het sportpark gaan we linksaf het onverharde pad op dat langs het voetbalveld loopt. In de akker achter het voetbalveld is tijdens de Tweede Wereldoorlog de Amerikaanse piloot **Arthur Sugas** (1919-1943) omgekomen. De verongelukte vliegenier was 23 jaar oud en Grieks van geboorte. Hij maakte deel uit van de fameuze 56^e Fighter Group van Hubert Zemke. Deze P-47 Thunderbolt jagers begeleidden in augustus 1943 de Regensburgsvloot naar Eupen en verrasten de Duitse jagers die ook in het gebied aanwezig waren.

Tussen 16.30 en 17.30 uur braken er in het grensgebied van Nederlands-Limburg en België luchtgevechten uit. Het toestel van Arthur Sugas kwam hierbij boven het Belgische Rullen in de buurt van Sint Pietersvoeren in gevecht met een Focke Wulf 190 van de 6^e Staffel van JagdGeschwader 26 en werd geraakt. Het in spiraalbeweging neerstortende vliegtuig miste nog maar net de kerktoren van Wolder.

Vraag 17:

- *Wanneer precies is Arthur Sugas omgekomen en wat was zijn militaire rang?*

De stichting Heemkunde *Van Wilre tot Wolder* werd via de Stichting Zuid Limburgs 'Hell on Wheels' Monument op het spoor gebracht van Arthur Sugas. Het doel van deze stichting is om in Zuid-Limburg gesneuvelde Amerikaanse militairen postuum te eren met een bronzen 'purple heart' plaquette. Nader onderzoek door de stichting heemkunde heeft ertoe geleid dat er ook voor Arthur Sugas een plaquette gekomen is. Op 16 september 2005 werd aan de kerk onder grote belangstelling van inwoners en prominente gasten, waaronder de Amerikaanse viceconsul mevrouw Michele Bond, de plechtige onthulling verricht door vier uit Wolder afkomstige ooggetuigen.

Dit was voor velen een emotioneel moment. We vervolgen ons pad tot vlak bij de bebouwde kom van Wolder dat naar rechts overgaat in een smaller pad richting de **Vroenhovenweg**. Vóór de aanleg van het Albertkanaal vormde deze weg de verbinding tussen Biesland, Wolder en het Belgische Vroenhoven. Het iets verderop in België gelegen gedeelte wordt nog altijd de **Bieslanderweg** genoemd. Ook deze verbinding werd verbroken met de aanleg van het Albertkanaal. Oudere Woldenaren spreken ook wel over de “Ondersteweeg”. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was deze weg een belangrijke smokkelroute van goederen waar accijns over betaald moest worden. We volgen de voet van de **Louwberg** en passeren de links gelegen **Bankenbuurt**. De weide rechts is enkele jaren geleden ingericht als waterbuffer om te voorkomen dat tijdens hevige regenbuien de Vroenhovenweg verandert in een ‘bergbeek’. In de buffers wordt het regenwater enige tijd opgevangen, om later geleidelijk weer weg te stromen.

Vraag 18:

- *Wie beheert deze waterbuffer? Is dat de gemeente Maastricht, de Coöperatieve Boerenbond Oud-Vroenhoven, de Waterleiding Maatschappij Limburg (WML) of het Waterschap Roer en Overmaas?*

Al in 1882 schreef Jacobus Craandijk in zijn boek ‘Wandelingen door Nederland met pen en potlood’ (deel 6) “Op den Louwberg is het uitzicht ruim en schoon.” De Louwberg is nog steeds een ‘schoon’ gebied met een hooglandschappelijke waarde. Zeker in het voorjaar als de fruitbomen in volle bloei staan zijn de hellingen een lust voor het oog. Opvallend aan de Louwberg zijn de wijngaarden van de **Apostelhoeve** en **Hoeve Nekum**, gelegen aan de andere kant van de berg. De top van de berg is 97 meter hoog. De helling aan de andere kant is maar liefst 20%. Dat maakt de berg ook geliefd bij wielrenners. Na ongeveer 20 jaar afwezig te zijn geweest is de berg sinds 2008 weer een belangrijk onderdeel van het parcours van de **Ronde van Wolder**. Deze populaire koers zal dit jaar op zondag 5 juli verreden worden. We laten de **Dalingsweg** ‘links’ liggen. Daling of dellinge betekent dal, inzinking in de bodem of laag gelegen land. Deze weg ‘daalt’ aan de ene kant van de berg naar Wolder en aan de andere kant naar de Cannerweg. De Vroenhovenweg wordt hier weliswaar even onderbroken door een kort stukje Redemptielaan, maar wij lopen gewoon rechtdoor. Een stukje voorbij het kruispunt Redemptielaan – Pletzersstraat – Vroenhovenweg bevindt zich rechts in de helling de ingang van een schuilkelder uit WO II.

Vraag 19:

- *Welk huisnummer aan de overkant ligt het dichtst bij deze schuilkelder?*

Iets verder, tegenover nr. 176, bevindt zich achter een zwart hek het educatieve wijngoed **Domaine Petit Belves**, ontstaan na drie jaar opruimen en herstellen van een verwaarloosde voormalige varkensfokkerij. Het kleine domein - dat ook op afspraak te bezoeken is – ligt op een terrein van 2800 m² en heeft iets meer dan 200 stokken en twintig jonge hoogstam fruitbomen. De aanplant van de stokken bedraagt 950 m². We wandelen terug naar de **Pletzersstraat**. De historische kern van Wolder. Reeds lang voordat deze naam officieel in gebruik kwam werd deze straat al zo genoemd. Wellicht omdat men hier door de modder moest plassen/waden (platsjen). Maar of dit juist is! De naam zou ook kunnen verwijzen naar de eigennaam Pletzers. Vroeger woonden hier nogal wat mensen met deze familienaam.

Vraag 20:

- *Hoe heette de Pletzersstraat vroeger?*

Hier staan nog een aantal karakteristieke boerderijen. De eerste voormalige boerderij die we tegenkomen is op nr. **48**. Een paar jaar geleden is het oude boerderijtje van Ferd Rondag verkocht en inmiddels door de nieuwe eigenaar grotendeels stijlvol verbouwd. Nauwelijks zichtbaar bevindt zich achter nr. **44** nog het voormalige bakhuis van deze hoeve.

Vraag 21:

- *'Kiek ins nao bove'. In deze straat zijn verschillende gevelstenen te zien.
Noteer de jaartallen van alle gevelstenen in de gehele Pletzersstraat.*

De rechthoekige, stevig ommuurde, boerderij op nr. **40** is, als de grote groene poort dicht is, geheel van de buitenwereld afgesloten. Dit rijksmonument wordt al vijf generaties lang bewoond door de familie Vandenboorn en dateert uit de 18^e eeuw. Tijdens WO II werd de hoge schuur zwaar beschadigd door een granaatinval en na de oorlog met 'oorlogsgeld' hersteld. Om meer licht op de binnenplaats te krijgen werd besloten de schuur twee meter lager uit te voeren. Origineel aan de schuur zijn nog de linker schuurpoort en twee eikenhouten dwarsbalken. De schuur heeft ook twee poorten aan de achterzijde. Deze poorten dienden om de oogst direct van het land te kunnen binnenhalen. De familie had achter de boerderij veel grond in eigendom. Maar na de onteigening in verband met de aanleg van de Bankenbuurt in de zeventiger jaren was het gedaan met de landbouw achter de boerderij. Vanwege de poorten voor en achter was de boerderij vroeger ook een geliefde plek voor smokkelpraktijken. In België opgehaalde goederen werden via het veld naar de boerderij gesmokkeld. Langs de achterkant werd de gesmokkelde waar in de keuken gelegd en vervolgens verlieten de smokkelaars – quasi onschuldig – aan de voorkant de boerderij.

Tegenwoordig is de boerderij een geliefd Bed & Breakfast adres en verkoopt de eigenaresse biologisch geteelde groenten en fruit aan huis. Afkomstig van een nog overgebleven perceel achter de boerderij. De poort is open en dat betekent dat we welkom zijn voor een kopje koffie met een stukje zelfgebakken vlaai bij de altijd gastvrije Annemie en Jean Caubergh-Vandenboorn. Koffie op? Dan gaan we verder en laten we vooral niet vergeten naar boven te kijken. We passeren nog een aantal karakteristieke oude huizen afgewisseld met woningen van recentere leeftijd. We noemen er een paar. De vroegere bakkerij van Weert op nr. **21** en de voormalige hoeve met open binnenplaats op nr. **14**. De voorgevel hiervan is een rijksmonument evenals het poortgebouw van mergel (niet meer zichtbaar) op nr. **15**.

Vraag 22:

- *Om welk brood was bakker van Weert bekend? Wat dat om zijn Pletzersbrikske, zijn zwart brood, zijn boerenmik of om zijn Wolders ajd?*

We ‘klimmen’ verder omhoog langs de lange mergelstenen muur. Min of meer verscholen liggen hierachter nog twee boerderijen. We nemen een kijkje op de binnenplaats. Nummer **8** is ‘**Hoeve Haesen**’. Nog volop actief in de landbouw zien we boer Pierre regelmatig met zijn tractor door Wolder rijden.

Hij heeft nog diverse percelen grond waarop hij aardappelen, suikerbieten en spruitkool verbouwt. Wat we zien is niet de oorspronkelijke boerderij. Deze is omstreeks 1900 geheel afgebrand, maar is met gebruik van de oude materialen weer opgebouwd. De gevel van het woonhuis is hoger dan de mergelstenen voorganger. De stallen, waar vroeger het vee stond, zijn nu opslagruimtes. In 2005 is de boerderij door de vrouw des huizes eigenhandig wit geschilderd. De gebouwen op nr. **10** zijn ook een rijksmonument. Het meest linker gebouw is de schuur geweest en dateert uit 1791. Het middenstuk was de voormalige stal. Beide vleugels zijn smaakvol omgebouwd tot woonhuis. Het rechter gedeelte was en is nog steeds woonhuis. Het geheel wordt bewoond door drie gezinnen. Tussen de voormalige stal en het woonhuis bevindt zich nog een puthuisje waarin een ijzeren paternostermechaniek bewaard is gebleven. Eens was hier een brouwerij gevestigd.

Vraag 23:

- *Wat werd hier vroeger gebouwen?*

Met de kerk in ons vizier steken we schuin naar links de Heukelommerweg over en bereiken via een trapje het **Monseigneur Vranckenplein** (beneden). Rechts zien we op nr. **5** de witte carréboerderij '**hoeve Castermans**'. Kenmerkend aan deze boerderij is ook hier de grote poort en het gesloten karakter.

Zowel aan de kant van het plein als om de hoek aan de Winterslag zoals we later nog zullen zien. Op deze eeuwenoude boerderij hebben de afgelopen tweehonderd jaar vijf generaties van de familie Castermans gewoond, gewerkt en lief gehad. De laatste bewoonster Loes Castermans-Vermeiren, de vrouw van de in 2003 overleden Hugo Castermans, trok op 30 april 2004 de poort achter zich dicht. Sindsdien ligt de boerderij er een beetje verdrietig bij. Een poging van de stichting Heemkunde *Van Wilre tot Wolder* om de beschermde status van rijksmonument te verkrijgen is uiteindelijk niet gelukt. Uit een akte blijkt dat hier ter plekke in 1662 ook al een hof was, de “Custershoff” (kosterhof) genaamd. Mogelijk was hier zelfs eerder al bebouwing. Recent archeologisch onderzoek heeft sporen opgeleverd van twaalfde- en dertiende-eeuwse nederzettingen. Via de trap bereiken we het hoger gelegen gedeelte van het Monseigneur Vranckenplein. Aan dit rustieke en meer intieme deel ligt de ingang van de in neogotische stijl gebouwde Petrus en Pauluskerk. De kerk dateert uit 1896-1898 en wordt omgeven door het parochiekerkhof. Het rijksmonument is een ontwerp van Louis A.J. Keuler uit Venlo en werd gebouwd door aannemer Gerardus Theunissen uit Biesland. Voordien stond er op deze plek het veel oudere – in oorsprong romaans – St. Marcuskerkje. Als de stille getuigen van weleer bewaart Marcel Bastiaens in de kerktoren een bescheiden verzameling ‘Wolderse’ herinneringen. De toren is op verzoek te bezichtigen en biedt een mooi en weids uitzicht over Wolder en de omgeving.

Vraag 24:

- *Wie zijn de beschermheiligen van de kerk van Wolder?*

Vraag 25:

- *Hoeveel engelen zien we op het timpaan van de kerk?*

Aan de kerk zien we twee herdenkingsplaquettes hangen. Bij de onthulling van de plaquette voor Arthur Sugas in 2005 beloofde de stichting Heemkunde *Van Wilre tot Wolder* dat zij zich ook zou inzetten voor een gedenkteken voor de ‘gevallenen van Wolder’. Mede dankzij hulp, steun, adviezen, geldelijke bijdragen, veel spuurwerk en inzet heeft zij haar belofte waar kunnen maken en is er nu een plek, in het hart van het ‘dorp’, waar we de oorlogsslachtoffers uit onze gemeenschap kunnen gedenken. Voorafgaand aan de onthulling van de plaquette door vijf nabestaanden, was er een plechtigheid in de kerk. De belangstelling was overweldigend. Na afloop kreeg iedereen het boekje “Noets mie oorlog” met daarin de ‘portretten’ van de twaalf slachtoffers.

Vraag 26:

- *Hoe heet het jongste Wolderse oorlogsslachtoffer?*

Het boekje “Noets mie oorlog” is nog verkrijgbaar à 2,50 euro bij de stichting Heemkunde *Van Wilre tot Wolder*.

Op nr. **2** zien we de ambtswoning van mijnheer pastoor, gebouwd in 1855. Min of meer op dezelfde plek stond eerder ook al een pastorie. Om precies te zijn iets meer naar achter, daar waar nu de ‘Bockenbuurt’ is. Dat was een “ouderwets huis van eene statie, in mergel gebouwd en met stroo gedekt”. In 1810 – het is dan een zeer bouwvallig huis – wordt het verkocht en gesloopt. De pastoors van Wilre (Wolder), die sedert 1673 in hun parochie mochten wonen, hadden intussen ter plekke van de huidige kapelanie op nr. **10** een huis gebouwd en daar hun intrek genomen. Ergens tussen 1905 – 1911 werd de vorige kapelanie afgebroken en is de huidige gebouwd. Sinds 2001 woont hier de gereformeerde dominee Jacob Glas met zijn gezin. We verlaten het pleintje via een voetpad langs de kapelanie en komen via een stenen trapje weer in de Pletzersstraat. Hoewel we dicht bij het eindpunt zijn aangekomen (we kunnen café ‘De Pepel’ links zien liggen) maken we toch nog een ‘ommetje’. Onze moeite wordt beloond! Voor ons zien we op nr. **1** de statige ‘hoeve Neven’. Volgens de acte stamt deze boerderij uit de tijd van Napoleon. In 1871 is door brand de gehele achterkant verdwenen. Maar later weer opgebouwd. Het poortgebouw is in 1926 gerestaureerd. Ooit was dit een gemengd bedrijf en een varkenskwekerij.

Nu verbouwt boer Neven alleen nog aardappelen. Tegenover hoeve Neven ligt op nr. 2 ‘hoeve Caubergh’. Deels wel zeer dicht gelegen aan de drukke Tongerseweg. Wellicht daardoor ook wel de meest in het oog springende boerderij van de Pletzersstraat. De achterkant van deze boerderij dateert uit 1841 en de ‘stadse’ voorgevel van het woonhuis uit 1903. Misschien is de grote poort open en kunnen we een kijkje nemen op de binnenplaats. De enige boerderij in Wolder die nog een (voormalige) mestvaalt heeft. Maar sinds de gebroeders Caubergh enkele jaren gestopt zijn met de veeteelt, grazen er in Wolder geen koeien meer en is er dus ook geen mest. We lopen een stukje naar rechts. En al snel doemt ‘hoeve Castermans’ weer op. Op de hoek Pletzersstraat/Winterslag valt het markante gesloten karakter van de boerderij nog meer op. Onderaan de hoekgevel zien we een kleine afschuining met een steen ervoor. In de tijd van de boerenkarren moest een dergelijke steen voorkomen dat de gevel beschadigd werd.

Vraag 27:

- *Bij de carréboerderij op de hoek van de Pletzersstraat en de Winterslag ligt een Steen. Hoe heet zo’n steen? Is dat een hoeksteen, schampsteen, wagensteen of een sluitsteen?*

We volgen de **Winterslag** en doorkruisen langs deze mooie holle weg het beschermde droogdal. Deze weg werd vroeger Kerksteegh genoemd. Het was een gedeelte van de Oude Wolderweg. De oorsprong van de naam Winterslag is niet duidelijk en gegeven verklaringen over de mogelijke betekenis leveren nogal eens discussie op. Vaststaat dat het ooit één van de belangrijke verbindingswegen tussen Tongeren en Maastricht was. Ter hoogte van de Pletzersstraat, daar waar de Winterslag begint, zou vroeger de weg hebben doorgelopen. Een aanwijzing hiervoor zou te zien zijn in het metselwerk van de muur van het parochiekerkhof. Tegenwoordig is het een geliefd wandelweggetje van vele Woldenaren. Links in de wei stond in 1895 op het perceel met de naam “De Daalhof” de reusachtige bakstenen oven van steenbakker Mathieu Castermans. Hier ingericht om de miljoen benodigde stenen voor de bouw van de nieuwe kerk te kunnen bakken. Een goede locatie zo dicht bij de bouwplaats. In die tijd van slechte wegen was dit heel belangrijk. De stenen werden in ijzeren wagentjes vervoerd, getrokken door een oud paardje, dat hiervoor beschikbaar was gesteld door Henry Castermans van de pachthoeve Nekum. Het afgraven van de klei, het vormen van de stenen, het drogen van de vormelingen, het opbouwen van de oven en ten slotte het bakken van die enorme hoeveelheid bakstenen, nam bijna een half jaar in beslag. De stenen waren van uitstekende kwaliteit. Na de bouw is de ontstane kuil gedicht met de misbaksels en het puin van de oude kerk.

Met een halve meter goede te “be-akkeren grond” was er vermoedelijk al gauw niets meer van te zien. Op nr. 6 ligt de oude ‘hoeve **Daelhof**’. Enige jaren geleden door de huidige bewoners grondig verbouwd en gerestaureerd. In de voormalige schuur hebben zij drie vakantie-appartementen gerealiseerd. Bij de gemeente Maastricht staat deze hoeve te boek als “karakteristiek waardevol”. Dit betekent dat ze niet zomaar mag worden afgebroken. Het eerste dat opvalt als we aan komen lopen is de mooie notenboom in de wei aan de zijkant van de boerderij. Voorheen lagen aan de rechterkant van de Winterslag ook nog een paar boerderijen. Deze zijn in de vijftiger jaren van de vorige eeuw afgebroken. Iets verder door gaan we links het **Daelhofpad** op, zo genoemd naar de eerdergenoemde hoeve. De huizen langs dit pad zouden zijn gebouwd van de afvalstenen van de Petrus en Pauluskerk. We naderen de Tongerseweg. Maar voordat we die oversteken om terug te keren naar café ‘De Pepel’ hebben we nog een laatste vraag.

Vraag 28:

- *Hoe heet de zangeres van het ‘gewichtige’ Maastrichtse duo die hier op de hoek Daelhofpad/Tongerseweg woont?*

Graag tot ziens in Wolder!

Geraadpleegde bronnen:

- Van Wilre tot Wolder, Uit het verleden van het hoofddorp van de voormalige Vroenhof, Jef Leunissen
- Wolder, grensdorp in de Vroenhof, Léon Schoenmakers
- Wolder I en II, Silhouet Reeks, Serge Langeweg
- Wolderse Mo(nu)menten, Wil Lem
- Historische Encyclopedie Maastricht, Pierre Ubachs en Ingrid Evers
- Arthur Sugas, zijn duel voor de vrijheid, stichting Heemkunde *Van Wilre tot Wolder*
- Noets mie oorlog, stichting Heemkunde *Van Wilre tot Wolder*

Deze wandeling werd speciaal samengesteld voor Spaarclub 'De Pepel' ter gelegenheid van haar jaarlijkse ledendag op zondag 14 juni 2009. Een aantal 'vrienden' van de stichting Heemkunde heeft deze puzzelwandeltocht 'proef gelopen' op donderdag 28 mei 2009. Helaas is de wandeling voor de leden van de spaarclub op het laatste moment niet door gegaan.

Samenstellers: Jos Gielen, Christina de Jong, Philip Kalisvaart en Jean-Marie Willems.

Stichting Heemkunde *Van Wilre tot Wolder*
Maastricht-Wolder

INVULBLAD historische puzzelwandeltocht Maastricht-Wolder

<u>NAAM:</u>	.....	
<u>Vraag 01:</u>	.....	goed/fout
<u>Vraag 02:</u>	.....	goed/fout
<u>Vraag 03:</u>	.....	goed/fout
<u>Vraag 04:</u>	1814 / 1839 / 1902 / 1920 / 1970 (omcirkel het juiste jaartal)	goed/fout
<u>Vraag 05:</u>	.....	goed/fout
<u>Vraag 06:</u>	1) ..... 2)	goed/fout
<u>Vraag 07:</u>	.....	goed/fout
<u>Vraag 08:</u>	.....	goed/fout
<u>Vraag 09:</u>	.....	goed/fout
<u>Vraag 10:</u>	Steenweg.....(vul aan)	goed/fout

(vervolg) INVULBLAD historische puzzelwandeltocht Maastricht-Wolder

- NAAM: .....
- Vraag 11: ..... goed/fout
- Vraag 12: ..... goed/fout
- Vraag 13: ..... goed/fout
- Vraag 14: nr. .... jaartal ..... goed/fout
- Vraag 15: waar / niet waar ..... (doorstrepen wat niet van toepassing is) goed/fout
- Vraag 16: 1 / 2 / 3 / 4 .....(omcirkel het juiste antwoord) goed/fout
- Vraag 17: ..... goed/fout
- Vraag 18: ..... goed/fout
- Vraag 19: ..... goed/fout
- Vraag 20: ..... goed/fout

(vervolg) INVULBLAD historische puzzelwandeltocht Maastricht-Wolder

<u>NAAM:</u>	.....	
<u>Vraag 21:</u>	.....	goed/fout
<u>Vraag 22:</u>	.....	goed/fout
<u>Vraag 23:</u>	.....	goed/fout
<u>Vraag 24:</u>	.....	goed/fout
<u>Vraag 25:</u>	.....	goed/fout
<u>Vraag 26:</u>	.....	goed/fout
<u>Vraag 27:</u>	hoeksteen / schampsteen / wagensteen / sluitsteen	goed/fout
<u>Vraag 28:</u>	.....	goed/fout

Aantal vragen goed beantwoord .....

Aantal vragen fout beantwoord .....

ANTWOORDEN historische wandelpuzzeltocht Maastricht-Wolder

- Vraag 1: De Zonnekoning
Vraag 2: D'Artagnan/Charles de Batz de Castelmore
Vraag 3: Oud-Vroenhoven
Vraag 4: 1839
Vraag 5: 'de groene'
Vraag 6: Vrancken / Paulissen / Castermans
Vraag 7: nr. 25
Vraag 8: 1685
Vraag 9: Chorobat
Vraag 10: Steenweg van Tongeren naar Maastricht
Vraag 11: Napoleon (Bonaparte)
Vraag 12: Links
Vraag 13: (De) Tramhalte
Vraag 14: nr. 80, 1843
Vraag 15: niet waar
Vraag 16: 3
Vraag 17: 17 augustus 1943; 1^e Luitenant

- Vraag 18: Waterschap Roer en Overmaas
- Vraag 19: 202
- Vraag 20: Dorpstraat
- Vraag 21: nr. 47 (1930), nr. 40 (1771), nr. 31 (1900), nr. 26 (1982), nr. 14 (1714),
nr. 10 (1791), nr. 2 (1903) en nr. 1 (1926)
- Vraag 22: zwart brood
- Vraag 23: bier
- Vraag 24: Petrus en Paulus
- Vraag 25: Twee
- Vraag 26: Chretien Hogenboom
- Vraag 27: Schampsteen
- Vraag 28: Marie-Ange Castermans